

Inhoud

Voorwoord 9

Proloog 11

DEEL I 19

- 1 Bouwstenen 21
- 2 Paranoia en pandemonium 35
- 3 De weg naar obstructie 49
- 4 Een catastrofaal ontslag 62
- 5 De G-man treedt aan 77

DEEL II 91

- 6 Aangorden voor de strijd 93
- 7 In strijd met het recht 108
- 8 Stiekem gedoe 122
- 9 Een koude douche 143
- 10 Van het pad af 161
- 11 'Die man doet maar wat' 177

DEEL III 197

- 12 Spygate 199
- 13 Ondergang 214
- 14 Eenkoppig eliminatiepeloton 227
- 15 Felicitaties voor Poetin 241
- 16 Een grimmige inval 253

DEEL IV 275

- 17 Handgranaatdiplomatie 277
- 18 Het verzet van binnenuit 298
- 19 Bangmaakmarathon 315
- 20 Een chagrijnige diplomaat 339
- 21 Ballen in plaats van hersens 353

DEEL V 373

22 Een as van hulpjes 375

23 Loyaliteit en waarheid 393

24 Het rapport 408

25 De show gaat verder 424

Epiloog 442

Woord van dank 449

Noten 456

Voorwoord

Voor journalisten is het presidentschap van Donald Trump een rit in een achtbaan. Elk uur, elke dag komen er wel verhalen voorbij. Bij elke belangrijke gebeurtenis waarover we schreven beseften we dat we getuige waren van historische gebeurtenissen. Alleen hadden we te weinig tijd om even rustig afstand te nemen, want er diende zich meteen weer iets anders aan. En dus besloten we op de pauzeknop te drukken. We wilden dieper boren dan in de praktijk van elke dag mogelijk was, om echt inzicht te krijgen in wat er achter de coulissen gebeurde en te peilen wat dit alles voor gevolgen had voor ons land.

Dit boek is gebaseerd op honderden uren aan gesprekken met meer dan tweehonderd bronnen, onder wie mensen die voor de overheid werken, vrienden en adviseurs van de president en ook anderen die getuige zijn geweest van de in dit boek beschreven gebeurtenissen. De meesten van hen wilden alleen vrijuit spreken als ze anoniem konden blijven, om hun carrière bij de overheid te beschermen of omdat ze bang waren voor vergeldingsmaatregelen van de president of zijn bondgenoten. In veel gevallen mochten we hun informatie alleen gebruiken als hun identiteit niet uit genoemde details te achterhalen viel. Veel gesprekken zijn door ons alleen met pen en papier vastgelegd.

Wij zijn objectieve journalisten, die graag de waarheid met het publiek willen delen. Met dit boek beogen we u na grondig journalistiek werk een relaas voor te schotelen dat naar onze mening het dichtst bij de waarheid komt. We hebben zorgvuldig scènes gereconstrueerd om president Trump ongefilterd te laten zien. De lezer ziet hem in actie in plaats van dat wij die lezer vertellen wat hij van Trump moet vinden. Die scènes zijn gebaseerd op ooggetuigenverslagen. Waar mogelijk hebben we meer dan één bron gebruikt, en ook zijn agenda's, dagboeken, interne memo's en andere correspondentie tussen belangrijke personages bekeken, en daarnaast

persoonlijke video-opnamen. Gesprekken hebben uiteraard niet woordelijk plaatsgevonden zoals wij ze weergeven, maar zijn gebaseerd op wat vele mensen zich ervan herinneren; in vele gevallen zijn ook de aantekeningen gebruikt die veel aanwezigen ervan hebben gemaakt. In enkele gevallen waren bronnen het op belangrijke punten oneens, en waar nodig wordt dat door ons gemeld: het is nu eenmaal zo dat niet iedereen zich een gebeurtenis op dezelfde manier herinnert.

Dit boek komt voort uit journalistiek werk voor *The Washington Post*. Een aantal details verschenen eerder in reportages die we voor die krant hebben gemaakt, soms in samenwerking met collega's. Niettemin zijn verreweg de meeste scènes, gesprekken en citaten gebaseerd op werk dat we exclusief voor dit boek hebben gedaan, en niet eerder in druk verschenen.

Voor het reconstrueren van openbare gebeurtenissen zoals toespraken van de president, die op de website van C-SPAN terug te vinden zijn, hebben we gebruikgemaakt van videobeelden. We hebben ook nieuwsverslagen in allerlei publicaties ingezien en teksten gebruikt die in opdracht van de overheid zijn opgesteld, waaronder het rapport van speciaal aanklager Robert Mueller. In de meeste gevallen hebben we zelf nader onderzoek verricht naar deze bronnen. Als er materiaal uit deze bronnen in de tekst is verwerkt, is dat verantwoord, hetzij in de tekst, hetzij in de noten achter in het boek.

We hebben geprobeerd voor dit boek president Trump te interviewen en hebben hem daartoe in de beginfase van dit boek benaderd. Tijdens een telefoongesprek zei Trump tegen Philip Rucker dat hij graag wilde meewerken. 'Kom maar hierheen. Jullie schrijven het vast eerlijk op,' zei Trump, en daar voegde hij aan toe: 'Ik doe het. Ik doe het. Ik doe het. Ik wil graag dat er een goed boek over komt. Jij bent een serieuze vent. Dus dat is goed.' In de maanden daarna escaleerde de oorlog tussen Trump en de media, en via een medewerker sloeg Trump de kans af om in een gesprek zijn eigen herinneringen in te brengen en de in dit boek beschreven gebeurtenissen van een context te voorzien.

Proloog

‘Alleen ik kan dit oplossen.’

Op 21 juli 2016 accepteerde Donald John Trump in Cleveland de nominatie van de Republikeinse partij. Zijn toespraak was meer dan vierduizend woorden lang, maar deze vijf zouden al snel het motto worden waarmee hij leiding zou geven aan het land.

Die avond stond Trump in zijn eentje midden in de Quicken Loans Arena, op een verhoogd podium dat mede door hem was ontworpen, met achter hem een enorm scherm met een gouden rand, waarop hij vergroot werd weergegeven, met zesendertig Amerikaanse vlaggen. Het was een typisch masculiene uiting van het beeld dat hij van zichzelf had. Zijn toespraak was duister en dystopisch. Hij presenteerde zich aan het Amerikaanse publiek als de enige die vernieuwing en verlossing kon brengen. Eerdere kandidaten voor het presidentschap hadden nederigheid betoond, gedeelde waarden uitgedragen en hun landgenoten tot eendracht opgeroepen, omdat alleen zo bepaalde dingen tot stand gebracht konden worden. Maar Trump had het in plaats daarvan over ‘ik’.

‘Ik ben uw stem.’

‘Ik zal een kampioen zijn. Uw kampioen.’

‘Niemand kent het systeem beter dan ik en daarom ben ik de enige die het kan repareren.’

Het zou al te gemakkelijk zijn om Trumps eerste termijn weg te zetten als pure, ongeremde chaos. De allesbepalende factor van zijn presidentschap was zijn solipsisme. Vanaf het ogenblik dat Trump een eed aflegde waarin hij beloofde de Grondwet te verdedigen en de natie te dienen, verdedigde hij vooral zichzelf en zijn eigen belangen. Maar hoewel hij van dag tot dag moeite moest doen om overeind te blijven en van het ene schandaal naar het andere gleed, waren er in de chaos toch patronen en een zekere betekenis te ontwaren. De poolster waardoor Trump zich liet leiden, was het bestendigen van zijn macht, ook als dat onze wankele democratie

in gevaar bracht. Het publieke vertrouwen in de overheid, dat toch al verzwakt was door jaren van gepolariseerd disfunctioneren, liep een zware klap op.

Tientallen miljoenen Amerikanen waren woedend. Ze voelden zich vergeten door de bureaucraten in Washington, belachelijk gemaakt door de progressieve elite, vernederd door een mondiale economie die hun vaardigheden niet meer nodig had, waardoor hun kinderen de eerste generatie zouden worden die het minder goed had dan de vorige. Trump kroonde zich tot hun kampioen. Hij beloofde dat hij 'Amerika weer groot zou maken', een briljant mantra dat op iedereen van toepassing kon zijn en dat dit deel van het volk de mogelijkheid bood om hun frustraties eruit te gooien. Deze mensen wilden een Amerika waarin familiebedrijven niet door regelgeving werden verstikt, de belastingdruk niet loodzwaar was en er voldoende banen waren, met ook nog een goed loon. Sommige mensen verlangden terug naar de jaren vijftig. Die wilden een simpeler, vredig en voorspoedig Amerika, waarin blanke mannen het hoofd van het gezin waren, keurige vrouwen de scepter zwaaiden over het huishouden en minderheden hun stem niet verheven of zich schikten in een onderdanige rol.

President Trump was de onvermoeibare strijder van het MAGA-volksdeel. Hij nam niet de moeite om zorgvuldig een aantal leiders aan te zoeken om hem te helpen regeren. De opzichtige zakenman en reality-tv-ster dacht dat hij de overheid net zo kon aansturen als hij dat vanuit zijn hoeksuite op de vijftiende verdieping van de Trump Tower met zijn vastgoedimperium deed: door te vertrouwen op zijn instinct, toe te slaan als de gelegenheid zich voordeed, concurrenten de maat te nemen en hen neer te sabelen. Maar zijn roekeloze optreden bleek een belemmering bij het inlossen van de beloften die hij tijdens zijn campagne had gedaan. Meteen vanaf het begin vormden onervaren nieuwelingen en jaknikkers een groot deel van zijn entourage. Door die collectieve onervarenheid werden problemen verergerd, werd politiek kapitaal verspild en raakten zeer bij hun werk betrokken ambtenaren gedemoraliseerd. Het universele ijkpunt van de regering-Trump was loyaliteit: niet aan het land, maar aan de president zelf. Maar sommige van zijn medewerkers waren de mening toegedaan dat zijn eis van blindelinge gehoorzaamheid – en zijn wraak op mensen die daar niet toe bereid

waren – fnuikend waren voor de dienstverlening van de overheid, en een beproeving voor de democratie.

Twee soorten mensen gingen aan het werk voor de regering-Trump: de ene groep vond dat Trump bezig was de wereld te redden en de andere dat de wereld moest worden gered van Trump. De tweede groep, die zich af en toe liet inpalmen door Trumps charme, bestond uit ervaren en competente professionals, die het hun plicht vonden om hem hun eruditie en expertise ter beschikking te stellen. Maar in de loop van de maanden wist de president deze ‘volwassenen in de kamer’ het leven onmogelijk te maken door wat zij beschouwden als onnozele, onbehoorlijke en illegale invallen en opdrachten. Een voor een namen deze mannen en vrouwen gefrustreerd ontslag of werden bruusk door Trump de laan uit gestuurd. Hij zorgde dat er een voortdurende cyclus was van verraad en verbroken en daarna opgelapte relaties, met de bedoeling zijn medewerkers voortdurend op het verkeerde been te zetten en zo de eerste viool te kunnen blijven spelen. Een aantal van hen kijkt nu van een afstand zuchtend naar een president die ze op het rechte pad hadden willen houden en ze beseffen dat er steeds minder verstandige stemmen overblijven om zijn impulsieve optreden in te tomen. Ze zijn treurig gestemd over een president die wrokkig wordt door futiele grieven, verslaafd is aan televisiebeelden van zichzelf, mensen die hem naar de mond praten een hoge functie geeft en aan één stuk door liegt.

Trump heeft voor een deel zijn belofte ingelost om een menselijke handgranaat te zijn, om Washington te slopen en daarna een ander aanzien te geven. Hij heeft veel regelgeving geschrapt, de grensbewaking opgevoerd en de federale rechtbanken een ander gezicht gegeven, mede doordat hij twee rechters van het Hooggerechtshof kon benoemen: stuk voor stuk prioriteiten voor zijn conservatieve aanhang.

Hij heeft Amerika ook in de internationale handel op een andere koers gelegd. Hij laat zich weinig gelegen liggen aan multilaterale overeenkomsten, omdat hij vindt dat kleinere landen daardoor profiteren van de Verenigde Staten, en richt zich op het afsluiten van nieuwe, bilaterale overeenkomsten met betere voorwaarden. Hij heeft van president Obama een groeiende economie geërfd en heeft die goed draaiende weten te houden, ook al voorspelden economen

halverwege 2019 dat het uiteindelijk minder zou gaan.

Als president lijkt hij in niets op een van zijn voorgangers, en dat heeft hij zijn critici ook vaak voorgehouden. Hij uit kritiek op rechterlijke uitspraken en heeft bondgenootschappen met andere landen een stevige tik uitgedeeld. Hij negeert het feit dat de Verenigde Staten al zeventig jaar relaties onderhouden met andere democratieën en haalt de banden aan met dictators en despoten. Hij legt de bijl aan de wortel van de gedachte dat ons land een woonplek moet zijn voor een heterogene mix van mensen van elk ras en elk geloof doordat hij de racisten en aanhangers van blanke suprematie onder zijn volgelingen niet het zwijgen oplegt, en komt af en toe zelfs aanzetten met racistische retoriek. Hij heeft ondergeschikten en militairen minachtend bejegend en migrantengezinnen achter de tralies gezet. Hij is over grenzen heen gegaan, om redenen die nu eens belangrijk en dan weer onzinnig waren, nu eens schandalig en dan weer onschuldig. Het enige wat voor deze president telt, is winnen.

Trump's ego heeft hem belet om op grond van goede informatie verstandige beslissingen te nemen. Toen hij aan zijn taak begon was hij er zo zeker van dat hij over de meest complete kennis en de juiste feiten beschikte dat hij de expertise van deskundigen wegwijsde, terwijl eerdere presidenten zich juist daarop verlieten. Dat liep uit op een grootschalig afwijzen van de manier waarop Amerika tot dan was bestuurd. Volgens sommige adviseurs kwam dat voort uit een diepgewortelde onzekerheid. 'Zijn trots komt niet voort uit het nemen van een goed besluit, maar uit het feit dat hij meteen aan het begin al het juiste antwoord weet,' zei een hoge overheidsfunctionaris.

Als Trump's eigen inlichtingenmensen hem feiten voorleggen, beweert hij soms dat er samenzweringen gaande zijn. Hij weigerde volmondig toe te geven dat Rusland hem had proberen te helpen bij de verkiezingen van 2016, hoewel daar duidelijke bewijzen voor waren. Hij heeft geprobeerd het onderzoek van Justitie naar de Russische bemoeienis te dwarsbomen en nadat Robert Mueller tot speciaal aanklager was benoemd, heeft hij geprobeerd hem eruit te werken. Toch heeft hij aanklachten wegens misdadige activiteiten weten te omzeilen, ondanks het feit dat tientallen officieren van justitie ervan zijn overtuigd dat hij voor de rechter had moeten

verschijnen als hij geen president was geweest.

Dit zijn conclusies die te trekken zijn nu Trump bijna drie jaar in functie is. Ze komen voort uit de ervaringen en meningen van een aantal van de hoogste functionarissen die voor hem hebben gewerkt, het disfunctioneren van zijn bestuur hebben meegemaakt en nu bang zijn voor de schade die dat bestuur toebrengt aan het land dat zij hebben gediend. Dankzij hen maken we voor het eerst kennis met een aantal van de meest controversiële en karakteristieke gebeurtenissen van zijn presidentschap.

In zekere zin is er nog nooit een president geweest die zo toegankelijk en transparant was als Trump. Hij laat ons delen in zijn stemmingen en roeptoetert dingen waar hij het niet mee eens is via Twitter, elke dag, en soms elk uur. Elke dag komen er ook verhalen langs over wat er achter de coulissen aan tumult en wetteloosheid gaande is. In allerlei duistere uithoeken van de federale bureaucratie zijn klokkenluiders opgestaan om corruptie en misdadige praktijken aan het licht te brengen. Hoe de president over dingen dacht, was iedereen duidelijk. Maar wat nog niet duidelijk is, is de diepere en misschien nog wel choquerender portee van wat er tijdens zijn presidentschap is voorgevallen.

‘Ik heb twee jaar voor de man gewerkt. Volgens mij is hij vanaf het eerste begin, en ook op de langere termijn, een gevaar voor het land,’ zei een hooggeplaatste veiligheidsexpert tegen ons.

Een tweede hoge functionaris zei: ‘Hij is volslagen geschift. Het verhaal van Trump: een president met beroerde instincten en een heel kabinet dat stomme computerspelletjes zit te spelen.’

De meeste functionarissen met wie we hebben gepraat, deden dat op voorwaarde dat ze anoniem konden blijven. Ze wilden de wraak van Trump en diens team vermijden of ze wilden uit fatsoen niet openlijk kritiek leveren op een zittende president. Soms besluiten zulke mensen om met een auteur samen te werken omdat ze een politieke agenda hebben of een rekening willen vereffenen, en een deel van onze bronnen valt zeker binnen die categorie. Maar we ontdekten ook dat velen van hen de waarheid wilden vertellen om de geschiedenis recht te doen. Soms wilden ze voorvallen rechtzetten die door de president en zijn handlangers waren verdraaid, voorvallen die maar al te makkelijk worden vergeten of in sommige gevallen geheim waren gehouden.

De verdedigers van Trump zeggen dat iedereen die bang voor hem is het mis heeft. Wat anderen zien als roekeloosheid is in hun ogen de moed om beslissingen te nemen. Ze wijzen erop dat op de tv de critici van de president elke avond roepen dat de democratie op haar laatste benen loopt, maar dat toch elke ochtend weer de zon opgaat.

Er komen geen echte helden voor in ons boek. Robert Mueller, misschien wel de felste tegenstander van Trump, was een uiterst integer man, eerst als pelotonscommandant in Vietnam en later als directeur van de FBI, maar zijn reputatie heeft na twee jaar schaduwboxen met Trump krassen opgelopen. Veel van zijn collega-aanklagers vinden dat Trump hem te slim af is geweest.

Ondertussen moesten wereldleiders zich steeds weer instellen op de grillen van Trump. Bondgenoten hadden weinig fiducia in wat Amerikaanse diplomaten zeiden, omdat die van het ene ogenblik op het andere tot de orde konden worden geroepen door een tweet van Trump. Buitenlandse staatshoofden en premiers waren doodsbang voor wat Trump aan onbezonnen dingen zou uithalen uit naam van 'America First'.

'Hij is de machtigste man op aarde,' zei Gérard Araud, de Franse ambassadeur bij de Verenigde Naties over de eerste twee jaar van Trump. 'Alles wat hij doet en besluit kan rampzalige gevolgen hebben voor ons, en dus probeert iedereen de schade te beperken.' Vóór de eerste topconferentie met andere landen, in mei 2017 in Taormina op Sicilië, kwamen adviseurs van Trump met tips over hoe je het best met hem om kon gaan: niet neerbuigend doen en veel met complimentjes strooien. 'Het waren adviezen over hoe je met een lastige tiener om moest gaan. Een overgevoelige, lichtgeraakte tiener,' herinnerde Araud zich. 'Wat je dan krijgt, is zes volwassenen die op eieren lopen, plus iemand die geen remmingen kent en geen filter heeft. Als je dan de volwassene in de kamer wilt zijn, laat je het kind gewoon uitrazen en neem je het niet serieus.'

De titel van dit boek is ontleend aan een uitspraak van Trump zelf. In januari 2018, tegen het einde van zijn eerste jaar, was er in het hele land een discussie gaande over de vraag of Trump wel geschikt was om zijn ambt uit te oefenen, en meer in het bijzonder over zijn geestelijke toestand en psychologische gezondheid. Op 6 januari, net voor zonsopgang, twitterde Trump dat de media 'het oude